

О. Деменко,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕНЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА МЕЖІ ЦИВІЛЬНОГО ТА ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ВТРАТ)

Податкове регулювання характеризується певною складністю, яка не є однорідним явищем. Звичайно, будь-яке правове регулювання характеризується складною побудовою, що передбачає виділення об'єкту регулювання, методів, якими це здійснюється, учасників відносин, особливостями процедурного забезпечення правового впливу. Відповідні галузеві інструменти та особливості надають цьому специфічних акцентів, які впливають на режим реалізації галузевих приписів. Такі особливості і характеризують складність податково-правового регулювання. Визначимо лише декілька з них.

По-перше, податкові відносини відрізняються складним колом учасників. Традиційне розмежування суб'єктів податкових правовідносин на дві групи: владних та зобов'язаних не виключає складної ієрархії в середині кожного підвиду. В той же час, хотілося б зробити зауваження відносно певної умовності чіткого розподілення суб'єктів податкових правовідносин на владних та зобов'язаних. Наприклад, повноваження податкових органів об'єднують як права щодо реалізації контролюючих дій, так і обов'язок їх безпосередньо та своєчасно здійснювати. Деталізація складу владних та зобов'язаних осіб відчуває вплив деяких особливостей: а) місце суб'єкта залежить від його ролі в реалізації податкового обов'язку; б) на

положення суб'єкта впливає метод регулювання; в) окремі учасники можуть представляти як владних, так і зобов'язаних осіб. Так, владні учасники податкових правовідносин включає безпосередніх отримувачів коштів від сплати податків та зборів (держава та територіальні громади) і осіб, яких наділено спеціальною компетенцією в сфері оподаткування (контролюючі органи).

Зобов'язані суб'єкти в системі податкових правовідносин представлені не лише платниками, але і учасниками, які приймають участь в реалізації податкових обов'язків платників. Перш за все, йдеться про податкових агентів або інших податкових представників. Треба погодитись з тим, що сутність представництва характеризується певною багаторівневістю: а) нижчий рівень (відносини між представником і тим кого представляють); б) вищий рівень (відносини між представником і іншими суб'єктами податкових правовідносин, у першу чергу податковими органами) [1, с. 174]. Найчастіше представницькі функції щодо зобов'язаної особи пов'язуються з податковим агентом, правовий статус якого принципово відрізняє його від платника. Податковий агент має права та обов'язки при обов'язковій умові – наявності відповідного правового зв'язку з платником. Крім того, важлива не лише наявність платника,

а і наявність у нього обов'язку, який саме і має реалізовуватись через дію податкового агента.

По-друге, складністю характеризується і визначення об'єкту регулювання, систематизація складових, які до нього входять. Відповідно до ст. 22 Податкового кодексу України об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку [2]. Складність в деталізації переліку об'єктів оподаткування відображається в тому, що законодавець залишив перелік його видів відкритим. Тобто, умова виникнення податкового обов'язку пов'язується як з тими об'єктами, які зрозумілі та мають сталу практику застосування (майно, товари, дохід і т.д.), так і тими, які ще можуть з'явитися. В якості прикладу останнього можна розглядати перспективи розвитку відносин, що пов'язані з обігом віртуальних активів [3, с. 144-152; с. 183-199].

По-третє, так само складністю відрізняється процедурне упорядкування цих відносин. В цьому сенсі необхідно звернути увагу на два блоки відносин, які характеризуються відповідною системністю. Перш за все, це відносини щодо справляння податкового обов'язку. В переважній більшості випадків тут застосовуються норми податкового законодавства. В той же час, при визначенні податкового обов'язку залучаються і норми інших галузей права (трудового – стосовно місячної або річної заробітної плати, цивільного – стосовно визначення доходу, прибутку, лізингу і т.д.). Саме тому, податкове законодавство залучає і бланкетні норми, які безпосередньо не пов'язані з податковим регулюванням. Крім того, другим системний блоком відно-

син, які пов'язані з оподаткуванням є відносини щодо вирішення податкових спорів. Зрозуміло, що розв'язання таких спорів може відбуватися на межі декількох галузей законодавства. Найбільш принциповим в цьому випадку, є узгоджене застосування норм Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України [4, с. 273-302].

А в цій ситуації стикаємося з узгодженням складності двох типів. З одного боку, складністю характеризуються відносини податкового регулювання. З іншого боку, не менш складними є і відносини, які регулюють процедурне забезпечення в вирішенні податкових спорів. В цьому сенсі, системність податкового та адміністративно-процедурного регулювання досягається шляхом узгодження балансу доказів при вирішенні спору. Судове рішення характеризується цілісністю як системи галузевих приписів, так і комплексу знань. При чому, комплексність знань передбачає узгодження уявлень сторін спору та суддів. В основі досягнення цього і полягає збалансована формалізація в редакції норм, що виключає колізійність при аналізі відповідних відносин [6, с. 57-62], так і чітке раціональне застосування цих норм відповідно до конкретних життєвих обставин при вирішенні податкового спору.

По-четверте, складним виглядає і застосування несприятливих наслідків щодо оцінки поведінки суб'єктів податкових відносин. Зрозуміло, що йдеться про підстави відповідальності за порушення податкового законодавства [7, с. 174]. Найчастіше це пов'язується з несплатою, або сплатою в меншому розмірі, несвоєчасною сплатою податків та зборів. В той же час, ненадходження очікуваних коштів від сплати податків та зборів до бюджету може бути пов'язана з трьома обставинами: а) реалізація податкового планування, коли платник, використовуючи наявні в чинному податковому

законодавстві норми, об'єктивно зменшує суму коштів, яку він має перерахувати в якості податку чи збору; б) ненадходження коштів від сплати податку чи збору, яке ще не має однозначного характеру правопорушення, що передбачає застосування засобу забезпечення виконання податкового обов'язку (податкова застава, пеня і т.д.); в) застосування штрафу як санкції за наслідками скоєння податкового правопорушення. В цій ситуації важливо наголосити на різні підстави та наслідки в реалізації пені та штрафу [8, с. 145-172]. Застосування пені ще не означає, що платник є правопорушник, тоді як санкція – це вже покарання до особи, яка скоїла правопорушення.

По-п'яте, певна складність виражає і підстави застосування санкцій, які пов'язані з оподаткуванням, але реалізуються на межі приватного та публічного регулювання. Важливим акцентом в цьому є те, що в якості осіб щодо яких застосовуються несприятливі наслідки є не лише зобов'язані особи, але і особи, які представляють владну сторону податкових правовідносин. Так, якщо за рішенням суду виявляється, що суб'єктом відповідальності є контролюючий орган, то певні фінансові обов'язки щодо відновлення майнового стану платника, до якого незаконно були застосовані фінансові санкції, виникають і щодо суб'єкта владних повноважень. В цій ситуації дуже часто сума, яку має сплатити суб'єкт владних повноважень платнику має системний характер і включає, як безпосередньо суму незаконно стягнутого податку, так і різні варіанти донарахувань. Важливо також мати на увазі, що безпосередньо такі суми відображають і розмір, міру відповідальності.

Зрозуміло, що в публічних податкових відносинах не має підстав застосовувати санкції приватно-правового характеру. Ця теза має право на існування, але з врахуванням деяких змістовних особливостей. Треба мати

на увазі, що сама санкція може виступати не в якості однорідної конструкції, а являти собою певну системну категорію. Так, при розв'язанні спору між платником та контролюючим органом виникають підстави щодо вимоги стягнути з держави Україна (в особі Державної Казначейської служби України) грошові втрати, які зазнав платник внаслідок дій контролюючих органів. Розмір таких втрат може включати інфляційні втрати та відсоток річних. Підставою прийняття рішення щодо виникнення у казначейства обов'язку сплатити ці кошти є тривале невиконання боржником (Казначейством) рішення суду. Саме ця заборгованість, затримка в її погашенні і розглядається як підстава, яка заподіяла грошову шкоду.

Виникнення та розв'язання спорів цього типу свідчить про те, що стягнення з Казначейства на користь платника компенсації в розмірі 3% річних за несвоєчасне виконання постанови суду не викликає заперечень і задовольняється [9]. Стосовно ж іншої складової – інфляційних втрат мають дві тенденції щодо оцінки підстав та законності їх стягнення з Казначейства. В цій ситуації виникає формальна конкуренція норм. З одного боку, йдеться про норми, які закріплюють механізм компенсації стягувачу у розмірі 3% річних від несплаченої суми за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду [10]. Але цей механізм не передбачає відновлення прав стягувача, порушення яких відбулось з тривалим невиконанням остаточного судового рішення у формі інфляційних втрат від суми основного боргу. З іншого боку, ст. 625 Цивільного кодексу України встановлює, що боржник який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення та 3% річних від простроченої суми.

Практика ЄСПЛ акцентує увагу на закріпленні процедури забезпечення адекватного та достатнього відшкодування, наданні належного відшкодування потерпілим [11]. При цьому, судова практика розмежовує залежно від характеру правовідносин відповідні наслідки. Так, у спорі щодо тривалого невиконання рішення суду про зобов'язання Міністерства оборони України перерахувати та виплатити одноразову грошову допомогу Верховний Суд виходив з того, що правовідносини в такому випадку характеризують виконання судових рішень [12], які регулюються Законом України «Про виконавче провадження». Виходячи з цього, до них не можуть застосовуватись норми, які регулюють цивільно-правову відповідальність за невиконання грошового зобов'язання [13]. Пізніше Велика Палата Верховного Суду відступила від попередніх висновків, акцентуючи увагу на тому, що ст. 625 Цивільного кодексу України встановлює загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання [14]. При цьому, не мають братися до уваги підстави виникнення такого зобов'язання і дія цієї статті поширюється на всі види грошових зобов'язань. Ці приписи мають поширюватись як на договірні зобов'язання, так і на недоговірні (деліктні) зобов'язання, що обумовлює загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення (договір чи делікт) [15].

Подібна розбіжність норм, що регулюють розв'язання такого спору обумовлює, фактично, обмеження доступу до суду. Право на суд було б ілюзорним якби національна правова система дозволяла щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалося невиконаним на шкоду будь-якій зі сторін [16]. Ефективний доступ до суду включає право на виконання судового рішення без невиправданих затримок [17]. Більш

того, відсутність можливості у заявника домогтися виконання судового рішення обмежує його мирне володіння майном, є втручанням в реалізацію цього права. Саме на державу покладено обов'язок забезпечення виконання остаточних рішень, які винесені проти її органів, установ чи підприємств. При цьому, нестача коштів для виконання судових рішень не може виправдати невиконання такого рішення. Перебування в межах контролю органів влади чинників, які перешкоджають їх повному і своєчасному виконанню обумовлює відповідальність держави за виконання остаточних рішень [18].

Складність подібних відносин може призвести до двох варіантів вирішення такого спору. Слушною здається позиція щодо включення до такого системного нарахування як річних відсотків, так і інфляційних втрат. Саме цю позицію зайняла Велика Палата Верховного Суду [19]. Приймається до уваги, що інфляція як явище, інфляційні процеси пов'язуються із державною політикою в сфері грошового обігу, організацій та забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Саме тому, як висновок звертається увага на публічну природу як самої інфляції, так і пов'язаних з нею інфляційних втрат, тягар відшкодування по яких має покладатись на державу. До того ж, відсутність спеціальної норми, яка була б спрямована на регулювання процедури стягнення з держави інфляційних втрат дає підстави посылатись на аналогією закону при застосуванні ст. 625 Цивільного кодексу України. В цьому випадку, вона розглядається як загальна правова норма і використовується як родовий припис, що має вплив також на відносини щодо стягнення грошових коштів з Казначейства. Ст. 625 ЦК України передбачає, що зобов'язання можуть виникати: а) безпосередньо з договорів та інших правочинів; б) угод, які непередбачені законом, але йому не супе-

речать; в) з деліктного зобов'язання та рішення суду [20].

Приймалося до уваги і те, що за аналогією надходження грошових коштів до обласного бюджету за договором передбачало необхідність захисту таких коштів від знецінення. На підставі цього виникав обов'язок відповідача як боржника компенсувати наслідки інфляційних процесів, які відбулися за час його прострочення [21]. Більш того, в основі подібного висновку була прецедентна практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Відповідно до неї – невиконання або тривала затримка у виконанні судового рішення становить порушення права на справедливий судовий розгляд [22] та права на мирне володіння майном [22]. Саме тому, вважається обмеженим та непослідовним посилення при вирішенні подібного спору лише на національне законодавство, яке не передбачає повної компенсації, а саме тому його не можна вважати адекватним та достатнім без врахування принципів встановлених практикою ЄСПЛ.

Виходячи з цього, Велика Палата Верховного Суду у Постанові від 7 квітня 2020 року у справі № 910/4590/19 прийшла до висновку, що норми ст. 625 Цивільного кодексу України спрямовані на компенсацію постраждалий стороні за рахунок правопорушника майнових втрат у визначеному розмірі за спрощеною процедурою (у порівнянні з відшкодуванням шкоди). Таким чином, робився висновок, що стягнення річних процентів, інфляційних втрат відповідно до ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України є способом компенсації майнових втрат кредитора, а не способом відшкодування шкоди. Більш того, треба врахувати і ще один важливий висновок щодо додатковості вимоги про сплату інфляційних втрат та річних відсотків. Подібні зобов'язання є акцесорними, додатковими до основного і такими, що повною мірою залежать від нього.

В той же час, навряд чи можна визначити подібну позицію безальтернативною. На наш погляд, більш аргументованою виглядає позиція, яка викладена в окремій думці суддів Великої Палати Верховного Суду [23]. Треба погодитись з тим, що «... юридичне підтвердження факту не створює самого факту, а лише його засвідчує. Тобто, навіть у випадку, коли судовим рішенням встановлюється конкретний обсяг зобов'язань про відшкодування шкоди у грошовому вираженні, зміст цього зобов'язання ґрунтується саме на факті вчиненого раніше правопорушення – завданні шкоди» [23]. Принциповим є те, що задоволення вимог кредитора фактично означає правомірність вимоги позивача про відшкодування завданої йому шкоди. Це обумовлює і примусове стягнення таких коштів з відповідача. Судове рішення лише підтверджує підставу виникнення деліктного зобов'язання, а не породжує зобов'язання грошового характеру. Таке зобов'язання передує судовому рішенням і передбачає відшкодування шкоди у результаті порушення цивільних прав особи неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю.

Позицію щодо відсутності цивільно-правових відносин між платником і Казначейством, як суб'єктом владних повноважень зайняв також Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду [24]. Він акцентував свої висновки тим, що: а) у відповідача не винило грошового зобов'язання перед позивачем; б) зобов'язання не пов'язуються з кредиторською вимогою щодо певної суми грошей; в) Казначейство не є боржником, що прострочив виконання грошового зобов'язання [25]. Кредитор вправі вимагати сплати суми боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення та компенсації майнових втрат у спрощеному в порівнянні з відшкодуванням шкоди порядку. Спрощеність обумовлює те, що постраждала сторона

не повинна доводити розмір втрат, бо стягнення інфляційних втрат і річних процентів є компенсацією майнових втрат кредитора, а не способом відшкодування шкоди.

Важливо також нагадати, що подібного роду спір виникає у зв'язку з тривалим невиконанням Казначейством (відповідачем) судового рішення про стягнення на користь платника коштів і до регулювання таких правовідносин не може застосовуватись ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України. «...Відшкодування шкоди є відповідальністю, що виникає у наслідок завдання майнової шкоди особистим немайновим правом особи або завдання шкоди їй та не може ототожнюватись із грошовим (борговим) зобов'язанням. Відповідно до таких правовідносин, що виникають у зв'язку з завданням шкоди та її подальшим відшкодуванням, не підлягає застосуванню ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України, яка передбачає відповідальність за порушення грошового зобов'язання» [23]. Відмова щодо стягнення інфляційних втрат ґрунтується на тому, що між позивачем і відповідачем (платником та Казначейством) не виникає цивільно-правових відносин, які мають зобов'язальний характер. Виходячи з цього, норми Цивільного кодексу України до спірних правовідносин, які регулюють наслідки порушення зобов'язань не застосовуються. До того ж, законодавство, яке регулює гарантії щодо виконання судових рішень [10], інфляційних втрат, як різновиду компенсації за несвоєчасне виконання рішення суду не містить.

У статті обґрунтовується складність податкових правовідносин через: деталізацію складу учасників, об'єкту регулювання, процедурного регулювання, специфіки відповідальності в сфері обігу публічних фінансів, співвідношення штрафу та пені, складових стягнення за невиконання рішення суду. В публічних податкових відносинах не має

підстав застосовувати санкції приватно-правового характеру. Треба мати на увазі, що сама санкція може виступати не в якості однорідної конструкції, а являти собою певну системну категорію. Так, при розв'язанні спору між платником та контролюючим органом виникають підстави щодо вимоги стягнути з держави Україна (в особі Державної Казначейської служби України) грошові втрати, які зазнав платник внаслідок дій контролюючих органів. Розмір таких втрат може включати інфляційні втрати та відсоток річних.

Складність подібних відносин може призвести до двох варіантів вирішення такого спору. Слушною здається позиція щодо включення до такого системного нарахування як річних відсотків, так і інфляційних втрат. Приймається до уваги, що інфляція як явище, інфляційні процеси пов'язуються із державною політикою в сфері грошового обігу, організацій та забезпечення стабільності національної грошової одиниці. відсутність спеціальної норми, яка була б спрямована на регулювання процедури стягнення з держави інфляційних втрат дає підстави посилатись на аналогією закону при застосуванні ст. 625 Цивільного кодексу України. За аналогією надходження грошових коштів до обласного бюджету за договором передбачало необхідність захисту таких коштів від знецінення. На підставі цього виникав обов'язок відповідача як боржника компенсувати наслідки інфляційних процесів, які відбулися за час його прострочення. Навряд чи можна визначити подібну позицію безальтернативною. Принциповим є те, що задоволення вимог кредитора фактично означає правомірність вимоги позивача про відшкодування завданої йому шкоди. Це обумовлює і примусове стягнення таких коштів з відпо-

відача. Судове рішення лише підтверджує підставу виникнення деліктного зобов'язання, а не породжує зобов'язання грошового характеру. Таке зобов'язання передуватиме судовому рішенню і передбачає відшкодування шкоди у результаті порушення цивільних прав особи неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю.

Ключові слова: податкові правовідносини, суб'єкти податкових правовідносин, об'єкт податкового регулювання, штраф, як фінансова санкція, пеня, податкові процедури, інфляційні втрати, межа приватного та публічного регулювання.

Demenko O. Peculiarities of penalties for violation of tax legislation on the border of civil and financial regulation (on the example of inflationary losses)

The article substantiates the complexity of tax legal relations through: detailing the composition of the participants, the object of regulation, procedural regulation, the specifics of responsibility in the sphere of circulation of public finances, the ratio of fines and penalties, components of penalties for failure to comply with a court decision. In public tax relations, there is no reason to apply sanctions of a private legal nature. It should be borne in mind that the sanction itself may not act as a homogeneous structure, but represent a certain systemic category. Thus, upon resolution of the dispute between the payer and the controlling body, grounds arise for the demand to collect from the state of Ukraine (in the person of the State Treasury Service of Ukraine) monetary losses that the payer suffered as a result of the actions of the controlling bodies. The size of such losses may include inflationary losses and interest per annum.

The complexity of such relations can lead to two options for resolving such a dispute. The position regarding

the inclusion of both annual interest and inflationary losses in such a systematic calculation seems correct. It is taken into account that inflation as a phenomenon, inflationary processes are connected with the state policy in the sphere of monetary circulation, organizations and ensuring the stability of the national monetary unit. The absence of a special norm that would be aimed at regulating the procedure for recovery of inflationary losses from the state gives reason to refer to the analogy of the law when applying Art. 625 of the Civil Code of Ukraine. By analogy, the receipt of funds to the regional budget under the contract provided for the need to protect such funds from depreciation. On the basis of this, the duty of the defendant as a debtor arose to compensate for the consequences of inflationary processes that occurred during its default. It is hardly possible to define such a position as unalternative. It is fundamental that the satisfaction of the creditor's demands actually means the legality of the claimant's claim for compensation for the damage caused to him. This determines the forced recovery of such funds from the defendant. The court decision only confirms the basis for the tort liability, and does not create a monetary liability. Such an obligation precedes a court decision and provides for compensation for damage as a result of violation of a person's civil rights by unlawful decisions, actions or inaction.

Key words: tax legal relations, subjects of tax legal relations, object of tax regulation, fine as a financial sanction, penalty, tax procedures, inflationary losses, border of private and public regulation.

Література

1. Кучерявенко М.П. Податкове право України: Академічний курс: Підручник. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 699 с.

2. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст.112.

3. Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн: монографія / Александр Кудь, Микола Кучерявенко, Євген Смичок. Харків: Право, 2019. 216 с.

4. Адміністративне судочинство: підруч. для здобувачів вищ. освіти / {В.В. Мартиновський, Ю.В. Мех, В.Я. Настюк та ін.}; за заг. ред. Р.В. Шаповала. – 3 опорою на законодавство станом на 1 лип. 2023 р. Харків: Право, 2023. 432 с.

5. Кодифікація фінансового законодавства: зміст, форми та наслідки: монографія / Ірина Бондаренко. Харків: Право, 2020. 328 с.

6. Кучерявенко М. Проблема колізійності фінансового законодавства у рішеннях Вищого адміністративного суду України (деякі аспекти методології). *Право України*. 2008. № 9. С. 57-62.

7. Податкове право: підручник / за ред. Д. О. Гетманцева та М. П. Кучерявенка ; Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2023. 464 с.

8. Забезпечення виконання податкового обов'язку: монографія / П.М. Дуравкін. Харків: Право, 2013. 189 с.

9. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 9 вересня 2011 року у справі № 2а- 608/08/1570. URL: <https://forum.antiraid.com.ua/topic/15086-postanova-vp-vs-prostjagnennja-z-dks-ukrayini-3-richnih-ta-infljacijnih-vtrat-u-razi-nesvojechasnovovikonannja-rishennja-sudu/>

10. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 5 червня 2012 року № 4901-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України, 2013. № 17. Ст. 158.

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України» від 12 жовтня 2017 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e09

12. Постанова Верховного суду України у справі № 6-2759цс15 від 20 січня 2016 року. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/55253290>

13. Цивільний кодекс України: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356.

14. Постанова Третньої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 757/28275/17-ц від 12 серпня 2020 року. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90985851&red=100030f0b707c9cd6c516c7367cbe2edf93c3&d=5>

15. Постанова Великої Палати Верховного суду по справі № 758/1303/15-ц від 11 квітня 2018 року, № 686/21962/15-ц від 16 травня 2018 року. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/74838873>

16. Пілотне рішення ЄСПЛ у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text

17. Рішення у справі «Імобільяре Саффі проти Італії» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_075#Text

18. Рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text

19. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

20. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 646/14523/15-ц від 19 червня 2019 року. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_vp_vs_vid_19_06_2019_roku_u_sprav_i_646_14523_15_ts/

21. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 915/533/15 від 22 травня 2018 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Daijest_rich_2018.pdf

22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Офіційний вісник України. 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, С. 270.

23. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду Шевцової Н.В., Воробйової І.А., Железного І.В. щодо постанови Великої Палати Верховного Суду від 9 листопада 2023 року у справі № 420/2411/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115061844&red=10003faab6be23d14c9c495ac99f2ec473eb5&d=5>

24. Постанова Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду по справі № 826/7444/16 від 19 серпня 2020 року. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=91050223&red=100003dd090573d37a8785b250cdc36971031e&d=5>

25. Постанова Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду по справі № 807/542/17 від 15 квітня 2020 року URL: <https://favorites.ligazakon.net/search?q=25>

26. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

27. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

28. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

29. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

30. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

31. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

32. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

33. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

34. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

35. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

36. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

37. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

38. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

39. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

40. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 420/2411/19 від 9 листопада 2023 року URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115546289&red=10000351bb58cd0c121602c6fe8755ed6e2714&d=5>

